
ХМИЗОВА О.В.,
кандидат педагогічних наук,
Чорноморський державний
університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті досліджено інтерактивні методи формування англомовної комунікативної компетенції як складової професійної компетентності майбутніх економістів у контексті оптимізації процесу вивчення ділової іноземної мови у вищому навчальному закладі; проаналізовано різні підходи до класифікації інтерактивних методів навчання; розглянуто, зокрема, навчання в команді, навчання під девізом “Вчимося разом”, ігрові методи, метод проєктів, тренінг професійної комунікації.

Ключові слова: інтерактивне навчання, інтерактивні методи викладання, концепція інтеракціонізму, інішомовна комунікативна компетенція, професійна компетентність.

В статье исследованы интерактивные методы формирования англоязычной коммуникативной компетенции как составляющей профессиональной компетентности будущих экономистов в контексте оптимизации процесса изучения делового иностранного языка в высшем учебном заведении; проанализированы различные подходы к классификации интерактивных методов обучения; рассмотрены, в частности, обучение в команде, обучение под девизом “Учимся вместе”, игровые методы, метод проектов, тренинг профессиональной коммуникации.

Ключевые слова: интерактивное обучение, интерактивные методы преподавания, концепция интеракционизма, иноязычная коммуникативная компетенция, профессиональная компетентность.

In the article some peculiarities of the interactive methods of English communicative competence forming as a part of professional competence of future economists in the context of the optimization of learning business foreign language in high school are researched, the different approaches to classification of interactive methods are analyzed; Student

Team Learning, Learning Together, role playing, project-based learning, the training of professional communication are considered.

Key words: *interactive learning, interactive teaching methods, the concept of interactionism, foreign language communicative competence, professional competence.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.

Метою навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі є не тільки оволодіння нею як засобом комунікації, а й набуття професійно спрямованої іншомовної комунікативної компетенції для успішного виконання подальшої фахової діяльності. Це, у свою чергу, передбачає запровадження у навчально-виховний процес різноманітних інтерактивних методів її формування у студентів з урахуванням вимог спеціальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання обраної проблеми і на які спирається автор. Теоретичні та практичні аспекти використання інтерактивних методів і технологій навчання у вищих навчальних закладах представлено, зокрема, в дослідженнях В.Беспалька, М. Кларіна, О.Пометун, Г. Селевка, В.Серікова, С. Сисоєвої, І. Якиманської.

Психологічною основою інтерактивних методів викладання є концепція інтеракціонізму, яка розглядає соціальну взаємодію між людьми як безперервний діалог, міжособистісну комунікацію, що пов'язані зі здатністю до емпатії, розумінням можливих реакцій партнерів і відповідним конструюванням своїх реакцій, дій [13, с. 218].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Слід зазначити, що інтенсивна увага приділяється розробці методів і прийомів

в аспекті дослідження однієї складової інтерактивного підходу – взаємодії учасників інтерактивного спілкування [4, с.44-45]. Незважаючи на значну наявність розробок у галузі інтерактивної педагогіки, питання застосування інтерактивних методів у викладанні ділової іноземної мови ще недостатньо висвітлено у науково-освітній теорії та практиці.

Формулювання цілей статті.

Отже, метою статті є аналіз можливостей використання інтерактивних методів викладання ділової англійської мови для формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей.

Відповідно до мети визначено завдання дослідження: розглянути класифікації інтерактивних методів навчання іноземної мови у сучасній теорії та на практиці; визначити ефективні інтерактивні методи формування англійської комунікативної компетенції у майбутніх економістів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме поняття “інтерактивний” походить з англійської мови: “interact” (від “inter” – взаємний і “act” – діяти), отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу [11]. Таким чином, сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що педагогічний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії його учасників; це співнавчання, взаємонавчання (колективне та групове навчання, співпраця), де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з

приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють [10, с.7].

Дослідники визначають інтерактивні методи як такі шляхи досягнення дидактичної мети, коли навчально-пізнавальна діяльність побудована на основі інтерактивної моделі навчання [6; 9; 11].

Існує досить значна кількість підходів до класифікації методів інтерактивного навчання. Зокрема, В. Мельник [6] пропонує поділяти інтерактивні методи на превентивні інтеракції (тренінг, консультації), імітаційні інтеракції (інсценування, ділові ігри, диспут, мозковий шторм), неімітаційні інтеракції (проблемна лекція, конференція, практикум тощо).

М. Кларін [4] виділяє методи фізичної активності (зміна робочого місця, виконання записів), соціальної активності (постановка запитань, формулювання відповідей) та пізнавальної активності (доповнення відповідей, виступ, самостійний пошук розв'язання проблеми). О. Пометун та Л. Пироженко [11] виокремлюють наступні групи: кооперативне навчання (робота в парах, трійках, малих групах, акваріум); колективно-групове навчання (мікрофон, незакінчені речення, мозковий шторм); ситуативне моделювання (імітаційні та рольові ігри, драматизація); опрацювання дискусійних питань.

Т. Паніна та Л. Вавилова [8] поділяють інтерактивні методи на дискусійні, ігрові, тренінгові. Спираючись на принцип діалогу, М.Скрипник [3] визначає інформаційні, пізнавальні, мотиваційні та регулятивні інтерактивні методи навчання.

Розглянувши вищенаведені класифікації інтерактивних методів, слід зауважити, що немає чіткого розмежування між активними та інтерактивними методами навчання. Вважаємо, що проблему систематизації інтерактивних методів навчання слід розв'язувати не тільки шляхом створення єдиної комплексної багатовимірної класифікації, а й способом обґрунтування певної низки класи-

фікацій, які б адекватно відображали завдання і зміст цілісного процесу інтерактивного навчання. Важливо усвідомлювати взаємозв'язок і взаємопроникнення методів різних груп, досягнути цілісні підходи до класифікації інтерактивних методів навчання, що допоможе у практичному їх виборі та використанні.

У сучасній стратегії навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах є вимога щодо розвитку іншомовної комунікативної компетенції у різних сферах спілкування. Зазначимо, що у психолого-педагогічній та методичній літературі існує широке коло тлумачень іншомовної комунікативної компетенції фахівців різного профілю, а у деяких роботах терміни "компетенція" та "компетентність" застосовуються майже як синонімічні. У нашій роботі ми дотримуємося думки В. Краєвського та А.Хуторського, які розрізняють ці поняття та вважають, що компетенція означає коло питань, щодо яких людина добре обізнана і має певний практичний досвід, а компетентність у визначеній галузі – це поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють мати обґрунтовані судження щодо цієї сфери й ефективно діяти у ній [5].

У "Енциклопедії освіти" професійна компетентність трактується "як інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності" [2, с. 722]. Іншомовна комунікативна компетенція – це "знання мови, високий рівень практичного володіння як вербальними, так і невербальними її засобами, а також досвід володіння мовою на варіативно-адаптивному рівні залежно від мовленнєвої ситуації" [7, с. 14].

Відповідно, комплексне формування іншомовної комунікативної компетенції студентів у контексті інтерактивного підходу відбувається завдяки взаємозв'язку всіх видів мовленнєвої

діяльності у вирішенні навчальних завдань професійного спрямування.

Вивчення ділової англійської мови (Business English) студентами економічних спеціальностей має відбуватися одночасно із навчанням англійської мови за професійним спрямуванням (English for Specific Purposes). Реалізуючи цю концепцію, студенти спеціальності “Фінанси і кредит зі знанням іноземної мови” факультету економічних наук Чорноморського державного університету імені Петра Могили на другому курсі починають опановувати ділову англійську мову, вивчення якої завершується на четвертому курсі складанням державного іспиту.

Основними завданнями навчальної дисципліни є: навчити студентів писати ділові листи, у т.ч. електронні, відповідати на них; спілкуватися по телефону; готувати доповіді і проводити їх презентації; брати участь в проєктах і складати звіти про виконану роботу; організовувати і проводити ділові зустрічі та переговори. У процесі викладання курсу увага також акцентується на формуванні у студентів навичок правильної вербальної і невербальної комунікативної поведінки та культури ділового спілкування в іншомовному середовищі, на вивченні національних особливостей ведення бізнесу, що сприятиме налагодженню ділових контактів у реальному житті.

У практиці викладання ділової іноземної мови використовуються різні методи інтерактивної діяльності, зокрема, навчання в команді (Student Team Learning); навчання під девізом “Вчимося разом” (Learning Together); ігрові методи; метод проєктів; тренінг професійної комунікації.

Організуючи Student Team Learning (STL, навчання в команді), викладач пояснює навчальний матеріал, а потім пропонує студентам у групах закріпити його. Виконання завдань пояснюється студентом вголос, учасники допомагають один одному, а після завершення завдання пропонується

його обговорення та оцінка роботи кожного.

Здійснюючи Learning Together (вчимося разом), студенти формують групи по 3-5 осіб. Кожна група виконує певне завдання, що є частиною однієї теми, над якою працювали всі студенти. Викладач контролює успішність виконання завдання, характер спілкування та спосіб надання допомоги один одному.

Залучення студентів до інтерактивної діяльності, підвищення мотивації вивчення ділової англійської мови досягається завдяки використанню ігрових методів. Так, у професійній освіті ділова гра – вид гри, в процесі якої в уявлених ситуаціях моделюється зміст професійної діяльності майбутніх фахівців [1, с. 140]. На заняттях використовуються різні види ділових ігор: інноваційні, імітаційні, організаційно-діяльнісні, організаційно-комунікативні, “мозковий штурм” та ін.

Основними атрибутами ділової гри є: умовний характер – імітація обраного аспекту професійної діяльності; визначені ролі учасників; регламентація ігрових дій системою правил; перетворення просторово-часових характеристик діяльності, що моделюється; оцінювання діяльності учасників гри. Перевагою використання ділових ігор є інтенсивний розвиток професійних компетенцій учасників гри. Наприклад, студенти охоче беруть участь у ділових іграх з теми “Business meetings”. Після їх проведення обов’язково відбувається рефлексія: обговорюються питання щодо ролі головуючого на зборах, необхідності написання протоколу і дотримання порядку денного, тривалості засідання, способу просторової організації нарад. Студенти зацікавлено порівнюють процедуру проведення зборів за кордоном та в Україні, показують типову поведінку під час участі у таких заходах представників різних країн, формують свої рекомендації щодо їх ефективного проведення, аналізують помилки, оцінюють внесок кожного учасника у

спільну справу.

На старших курсах майбутнім економістам пропонується метод критичних інцидентів, метою якого є ознайомлення студентів з професійними заплутаними, проблемними або конфліктними ситуаціями, в яких вони можуть опинитися в процесі фахової діяльності під час взаємодії з іноземними партнерами.

Метод мозкового штурму – вільна форма дискусії, що полягає в обговоренні проблемного запитання та спільному виробленні способів його вирішення. Студенти активно висловлюють своє бачення проблеми, пропонують способи її розв'язання, намагаються переконати одногрупників у правильності власної позиції, враховуючи аргументи партнерів. Наведемо, для прикладу, кілька запитань: Як організувати власну справу? Який вид підприємницької діяльності є найбільш прибутковим? Щоб Ви зробили, якби запізнилися на важливу ділову зустріч? Чому деякі рекламні проекти є неефективними та як зробити їх успішними? Як переконати потенційного інвестора?

Метод проектів передбачає визначену сукупність навчально-пізнавальних засобів та дій студентів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних пізнавальних дій та припускають презентацію цих результатів у вигляді конкретного продукту діяльності [9, с. 127]. Отже, у проектній роботі студенти залучаються до створеної педагогом пошукової навчально-пізнавальної діяльності. Використання методу проектів робить можливим формування та розвиток пошуково-дослідницьких, технологічних, інформаційних, комунікативних компетенцій студентів, підвищує мотивацію вивчення ділової англійської мови.

Ефективність формування англomовної комунікативної компетенції у майбутніх економістів збільшується під час виконання певних завдань тренінгу професійної комунікації, метою

якого є формування і корекція знань, умінь і навичок, необхідних для успішного спілкування у процесі виконання завдань професійної діяльності. Зокрема, участь у такому тренінгу розвиває вміння вести переговори, виступати перед численною аудиторією, проводити наради, адекватно поводитись у конфліктних ситуаціях тощо. З метою одержання позитивних результатів організація тренінгу з підготовки майбутніх фахівців економічної галузі до ведення професійної англomовної комунікації повинна базуватись на таких принципах [12, с. 87 – 94]: 1. Принцип виклику (виклик є таким завданням, що дає змогу студенту розширити свої можливості). 2. Принцип позитивного зворотного зв'язку (прийняття будь-яких висловлювань чи проявів учасників тренінгу як конструктиву). 3. Принцип значущості (після завершення тренінгу учасники мають усвідомити, що здобули щось нове в інтелектуальному вимірі). 4. Принцип ефективності методів і вправ (кожний учасник має можливість переконатися у дієвості запропонованих методів). Поетапність виконання завдань тренінгу забезпечує ефективне здійснення процесу формування професійних комунікативних умінь і досягнення триєдиної мети: створення демонстраційної основи для формування професійних комунікативних умінь; формування і закріплення професійних комунікативних умінь; удосконалення, комбінування та автоматизацію набутих умінь у нових комунікативних ситуаціях, створення умов для їх застосування у майбутній професійній діяльності.

Використання інтерактивних методів спонукає викладача до постійної творчості, професійного та особистого самовдосконалення. У процесі ознайомлення з тим чи іншим інтерактивним методом, викладач стає організатором самостійної, навчально-пізнавальної, комунікативної, творчої діяльності студентів; у нього з'являються можливості для вдоскона-

лення процесу навчання, формування іншомовної комунікативної компетенції студентів та гармонійного розвитку їх особистостей. Отже, використання в педагогічному процесі методів інтерактивного навчання є необхідною умовою оптимізації підготовки висококваліфікованих фахівців.

Застосування інтерактивних методів викладання англійської мови передбачає постійну, активну суб'єкту взаємодію учасників навчального процесу і сприяє успішному моделюванню професійно-мовленнєвих ситуацій, створенню атмосфери співробітництва, доцільному використанню професійно-орієнтованих рольових ігор та ефективному формуванню професійної іншомовної компетенції майбутніх фахівців.

Висновки з наведеного дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямку. Вищенаведені інтерактивні методи можуть ефективно застосовуватись у викладанні ділової англійської мови, допомагаючи майбутнім економістам розвивати професійну мотивацію, критичне мислення, навички прийняття рішень, лідерства, уміння готувати пре-

зентації, графіки та інші документи іноземною мовою, ділового листування, маркетингу і реклами, зустрічей та проведення переговорів, інтерв'ю, співбесіди.

Отже, перехід від комунікативного підходу у викладанні іноземних мов до інтерактивного втілює концептуальну ідею структурування і розвитку освітнього простору вищої школи на основі взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу і ставить за мету створення оптимальних умов професійного розвитку особистості.

Аналізуючи власні дії та дії партнерів, учасники навчального процесу змінюють свою модель поведінки, більш усвідомлено засвоюють знання та вміння, тому є сенс говорити про інтерактивні методи не тільки як засіб покращення навчання, але й як засіб посилення виховних впливів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у пошуку інтерактивних форм і методів, що становили б єдину технологію, яку можна адаптувати до особливостей навчального процесу з метою оптимізації підготовки висококваліфікованих економістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія; [гол. ред. Гуревич Р. С.] – Львів : ЛДУ БЖД, 2012. – 380 с.
2. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В.Г. Кремень]; Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання [Текст] / упоряд. Л.Галіцина. – К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2005. – 128 с.
4. Кларин М. В. Процессуально-ориентированное обучение / М. В. Кларин // Школьные технологии. – 2004. – № 4. – С. 43–52.
5. Краевский В.В. Предметное и общепредметное в общеобразовательных стандартах / Краевский В.В., Хуторской А.В. // Педагогика. – 2003. – №3. – С. 3-10.
6. Мельник В. В. Дидактические основы проектирования модульно-развивающих занятий в общеобразовательной школе : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. В. Мельник. – К., 1997. – 200 с.

7. Павленко О.О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. пед. наук / Павленко О.О. – К., 2005. – 20 с.
8. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения / Т.С.Панина, Л.Н.Вавилова. – М.: Изд. Центр Академия, 2008. – 176 с.
9. Полат Є. С. Теоретические основы составления и использования системы средств обучения иностранному языку для средней общеобразовательной школы : дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.01 – М., 1989. – 167 с.
10. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2007. – 144 с
11. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / Пометун О.І., Пирожено Л.В. – К.: А.С.К., 2004. – 192с.
12. Сидоренко Е. В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / Е. В. Сидоренко. – СПб.: Речь, 2007. – 208 с.
13. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика. / А.Н. Щукин. – 2-е изд., испр. и доп.– М.: Филоматис, 2006. – 480с.